

Ref 5

Fråga om självvald isolering i hemmet kan vara sådant socialt nedbrytande beteende som utgör grund för att bereda en person vård enligt 3 § första stycket lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga.

3 § första stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Högsta förvaltningsdomstolen meddelade den 18 januari 2024 följande beslut (mål nr 1621-23).

Bakgrund

1. Den som är under 18 år och utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende ska, om behövlig vård inte kan ges på frivillig väg, beredas vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU.

2. Socialnämnden i Kalix kommun ansökte hos Förvaltningsrätten i Luleå om att F.S., som då var 15 år gammal, skulle beredas vård enligt LVU. I ansökan uppgav nämnden följande. F.S. bor tillsammans med sin mamma och sin syster. Han har de senaste två åren isolerat sig alltmer i hemmet och haft en omfattande skolfrånvaro. Periodvis har han varit aggressiv och utagerande mot familjen. Under det senaste halvåret har han isolerat sig på sitt rum, tagit bort handtaget till dörren och lämnat rummet endast när ingen annan i familjen varit hemma. Enligt nämnden riskerade hans hälsa och utveckling att skadas genom hans socialt nedbrytande beteende.

3. Förvaltningsrätten biföll ansökan. Enligt förvaltningsrätten fick F.S. anses ha ett socialt nedbrytande beteende genom att han succesivt hade isolerat sig från omvärlden och i månader stängt in sig i sitt rum samt att han hade en mycket omfattande frånvaro i skolan och ett utagerande beteende mot sin mamma och syster vilket i huvudsak bestod av verbala kränkningar. Med hänsyn till de konsekvenser som beteendet hade haft för hans utbildning och relationerna till familjemedlemmarna och andra släktingar fick det anses vara utrett att han genom beteendet utsatte sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk att skadas. Det kunde vidare antas att behövlig vård inte kunde ges på frivillig väg.

4. F.S. överklagade till Kammarrätten i Sundsvall, som avslog överklagandet. Enligt domstolen utsatte F.S. sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk att skadas genom sitt utagerande

beteende mot närstående, sin avbrutna skolgång och sin självvalda isolering i hemmet. Dessa beteenden var sammantaget att se som ett socialt nedbrytande beteende som riskerade att leda till ett socialt utanförskap om ingen förändring kom till stånd. Då vård inte kunde ges med samtycke fann domstolen att förutsättningarna för vård enligt LVU var uppfyllda.

Yrkanden m.m.

5. *F.S.* yrkar att underinstansernas avgöranden ska upphävas och ansökan om vård avslås. Han anför att självvald isolering i hemmet och bristande skolgång inte är sådant socialt nedbrytande beteende som utgör grund för tvångsomhändertagande.

6. *U.S.* medger att ansökan om vård avslås.

7. *Socialnämnden i Kalix kommun* anser att överklagandet ska avslås.

Skälen för avgörandet

Frågan i målet

8. Frågan i målet är om självvald isolering i hemmet kan vara sådant socialt nedbrytande beteende som utgör grund för att bereda en person vård enligt LVU.

Rättslig reglering m.m.

9. Av 1 § andra stycket LVU framgår att den som är under 18 år ska beredas vård om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv. Vid beslut enligt lagen ska enligt femte stycket vad som är bäst för den unge vara avgörande.

10. Enligt 2 § ska vård beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

11. Enligt 3 § första stycket ska vård också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

12. Enligt förarbetena menas med uttrycket "socialt nedbrytande beteende" i 3 § första stycket LVU att den unge betar sig på ett sätt

som avviker från samhällets grundläggande normer. Som exempel på annat socialt nedbrytande beteende än missbruk och brottslig verksamhet anges att den unge begår något eller några allvarliga brott utan att man för den skull kan tala om brottslig verksamhet, att den unge vistas – annat än tillfälligt – i en s.k. knarkarkvart eller någon annan missbruksmiljö eller att den unge prostituerar sig eller uppträder på en sexklubb (prop. 1989/90:28 s. 66 f. och 109).

13. Uppräkningen i förarbetena är inte uttömmande och uttrycket socialt nedbrytande beteende kan således avse även andra situationer än de som nämns där (RÅ 2000 ref. 33). Den nu aktuella situationen ligger visserligen långt ifrån de exempel som ges i förarbetena. Detta kan dock i sig inte vara avgörande för om det kan anses vara fråga om ett socialt nedbrytande beteende i den mening som avses i 3 § första stycket LVU. Vid tolkningen av bestämmelsen måste beaktas att LVU är en skyddslagstiftning för unga och att beslut enligt lagen ska fattas utifrån vad som är bäst för den unge. Att från bestämmelsens tillämpningsområde helt utesluta andra skadliga och självdestruktiva beteenden än sådana som liknar de exempel som ges i förarbetena kan inte anses vara förenligt med lagens syfte.

14. Vid tolkningen av bestämmelsen måste emellertid också beaktas att ett tvångsomhändertagande enligt lagen är en ingripande åtgärd. En tillämpning av bestämmelsen får därför inte sträcka sig utöver vad som kan betraktas som en rimlig tolkning av dess ordalydelse (HFD 2015 ref. 7 och HFD 2015 ref. 42).

15. Att den unge tillbringar i princip all sin tid i hemmet och missköter sin skolgång kan enligt Högsta förvaltningsdomstolens mening normalt sett inte anses vara sådant socialt nedbrytande beteende som utgör grund för att besluta om beredande av vård. I detta fall har dock F.S. under lång tid helt isolerat sig i hemmet, även i förhållande till sin familj. Som en konsekvens av detta har han också missat stora delar av sin skolgång, trots att han har gått i högstadiet och därmed omfattats av skolplikt. Detta närmast totala avskärmande från familjen och samhället i övrigt får anses avvika från samhällets grundläggande normer och ryms enligt Högsta förvaltningsdomstolens uppfattning i begreppet socialt nedbrytande beteende i den mening som avses i 3 § första stycket LVU.

16. F.S. beteende får anses ha medfört en påtaglig risk för att hans hälsa och utveckling skadades och av utredningen framgår att vård inte kunde ges på frivillig väg. Underinstansernas avgöranden om beredande av vård för honom var således riktiga.

17. Socialnämnden i Kalix kommun har beslutat att vården av F.S. ska upphöra. Målet ska därför skrivas av.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen skriver av målet.

Högsta förvaltningsdomstolen fastställer vad kammarrätten beslutat om sekretess.

Högsta förvaltningsdomstolen bestämmer att ersättning ska betalas till F.L. som offentligt biträde med 7 565 kr (inklusive mervärdesskatt) för arbete.

Högsta förvaltningsdomstolen bestämmer att ersättning ska betalas till T.E. som offentligt biträde med 4 613 kr (inklusive mervärdesskatt) för arbete.

I avgörandet deltog justitieråden *Ståhl*, *Askersjö* (skiljaktig), *Gäverth*, *Anderson* (skiljaktig) och *Nilsson*. Föredragande var justitiesekreteraren Emma Millberg.

Justitieråden *Askersjö* och *Anderson* var skiljaktiga och ansåg att skälen för avgörandet från och med punkt 12 borde ha haft följande lydelse.

12. En ung person kan omhändertags för vård antingen med stöd av 2 § LVU på grund av något förhållande i hemmet, exempelvis brister i omsorgen, eller med stöd av 3 § första stycket på grund av den unges socialt nedbrytande beteende. Om den unge betar sig på ett sätt som medför en påtaglig risk för att den unges hälsa och utveckling skadas kan det utgöra grund för att bereda vård både enligt 2 § om föräldrarna inte förmår ge den unge tillräcklig tillsyn för att bryta beteendet och enligt 3 § första stycket om beteendet utgör ett socialt nedbrytande beteende i lagens mening.

13. I rättspraxis har framhållits att ett omhändertagande enligt 3 § är särskilt ingripande och kan innefatta en placering i ett särskilt ungdomshem där den som ansvarar för vården har befogenheter som medger långtgående inskränkningar av den unges rörelsefrihet och personliga integritet. Det är därför angeläget att en tillämpning av den bestämmelsen inte sträcker sig utöver vad som kan betraktas som en rimlig tolkning av bestämmelsens ordalydelse. Enbart det förhållandet att den unge utsätter sig för en risk innebär inte att det föreligger ett beteende som kan betecknas som socialt nedbrytande (se HFD 2015 ref. 7 och HFD 2015 ref. 42).

14. Det Högsta förvaltningsdomstolen har att i nu aktuellt mål ta ställning till är alltså om det är rimligt att tolka bestämmelsen i 3 § första stycket så att socialt nedbrytande beteende kan anses omfatta självvald isolering i hemmet. Inledningsvis kan konstateras att de exempel som ges i bestämmelsen – missbruk av beroendeframkallande medel och brottslig verksamhet – inte kan jämföras med självvald isolering i hemmet. Frågan är därför om lagstiftarens avsikt har varit att exemplen i bestämmelsen ska ge ledning för vad som ska avses med begreppet socialt nedbrytande beteende eller om begreppet kan innefatta även beteenden som i stor utsträckning avviker från exemplen.

15. I lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (som föregick LVU) gavs samma exempel på socialt nedbrytande

beteende som i 3 § första stycket LVU. I den lagen användes dock inte uttrycket ”annat socialt nedbrytande beteende” utan i stället ”annat därmed jämförbart beteende”.

16. I förarbetena till LVU anges att ändringen av ordalydelsen främst gjordes i förtydligande syfte eftersom det kunde ifrågasättas om de exempel på beteenden som gavs i förarbetena till den tidigare lagen – prostitution och enstaka allvarliga brott – språkligt sett kunde jämföras med missbruk eller kriminalitet. Det framhålls att även fall då den unge befinner sig i olämpliga miljöer, i en s.k. knarkarkvart eller någon annan missbruksmiljö, eller uppträder på sexklubb bör omfattas. Vidare uttalas att det som avses är situationer där den unge betar sig på ett sätt som avviker från samhällets grundläggande normer. Det framhålls att det som avses inte är den unges livsföring, utan hur den unge uppför sig eller uppträder (prop. 1989/90:28 s. 66 f. och 109).

17. Uttalandet att bestämmelsen tar sikte på situationer där den unge betar sig på ett sätt som avviker från samhällets grundläggande normer bör inte ges en sådan betydelse att varje beteende, som avviker från något som skulle kunna beskrivas som en grundläggande norm i samhället, därigenom kommer att omfattas. Ett sådant synsätt skulle svårligen låta sig förenas med principen att en tillämpning av bestämmelsen inte ska sträcka sig utöver vad som kan betraktas som en rimlig tolkning av bestämmelsens ordalydelse.

18. Enligt Högsta förvaltningsdomstolens mening bör uttalandet i stället ses i ljuset av det sammanhang i vilket det finns, dvs. lagtexten och de exempel på socialt nedbrytande beteenden som ges i förarbetena till LVU och till den tidigare lagstiftningen. De exempel på socialt nedbrytande beteenden som ges i lagtexten är missbruk av beroendeframkallande medel och brottslig verksamhet. I förarbetena ges exemplen enstaka allvarliga brott, vistelse i missbruksmiljö, prostitution och uppträdande på sexklubb (se punkt 16). Även om exemplen i förarbetena inte helt går att jämföra med exemplen i lagen så är de inte väsensskilda. Exemplen i lagstiftningen och förarbetena bör därför sammantagna tjäna som vägledning vid bedömningen av vad som är ett socialt nedbrytande beteende.

19. När det gäller ett beteende i form av självvald isolering i hemmet kan konstateras att det är fråga om ett beteende av ett helt annat slag än de som exemplifieras i lagen och förarbetena. Mot bakgrund härav och med hänsyn till den restriktivitet som bör präglade tolkningen av 3 § första stycket LVU kan självvald isolering i hemmet inte anses vara ett sådant socialt nedbrytande beteende som utgör grund för att bereda en ung person vård med stöd av den bestämmelsen.

20. Socialnämnden i Kalix kommun har beslutat att vården av F.S. ska upphöra. Målet ska därför skrivas av.

Förvaltningsrätten i Luleå (2022-11-15, ordförande Hansen Ölmedal):

Föreligger ett vårdbehov enligt 2 § LVU?

Socialnämnden gör gällande att U.S. brister i omsorgen om F.S. i huvudsak eftersom hon inte klarat att hantera de konflikter som uppstått

mellan henne och F.S., samt att det finns allvarliga uppgifter om att U.S. är rädd för att skada F.S. fysiskt.

[text här utelämnad]

Förvaltningsrätten anser att det som framkommer av utredningen i målet om U.S. agerande i konflikten med sin son är allvarligt. Hon har enligt förvaltningsrättens mening hanterat konflikten med F.S. på ett sätt som utgör brister i omsorgen och som medför en påtaglig risk för att hans hälsa och utveckling skadas. F.S. har därför ett behov av vård enligt 2 § LVU.

Föreligger ett vårdbehov enligt 3 § LVU?

Socialnämnden gör gällande att F.S. har ett socialt nedbrytande beteende och anför att beteendet främst består i att han inte går i skolan, att han avskärmar sig från sin familj och vänner samt att han har ett verbalt och fysiskt utagerande beteende mot sin familj.

Av utredningen i målet framgår att F.S. har haft en mycket omfattande frånvaro i skolan. Han har successivt isolerat sig fysiskt från omvärlden och i månader stängt in sig på sitt rum. Det är enligt förvaltningsrättens mening även utrett att han haft ett utagerande beteende mot sin mamma och syster, i huvudsak i form av verbala kränkningar. F.S. vidgår inte detta och har anförat att uppgifterna i huvudsak kommer från hans mamma som han har en konflikt med. Förvaltningsrätten finner dock inte anledning att ifrågasätta mammans uppgifter i detta avseende bl.a. då uppgifterna till stor del får stöd av vad systemen berättat i socialnämndens utredning, samt att systemen till följd av hans beteende har fått flytta ifrån hemmet under en period.

Förvaltningsrätten anser på grund av dessa omständigheter att F.S. får anses ha ett socialt nedbrytande beteende. Med hänsyn till främst de konsekvenser som beteendet haft för hans utbildning och relationerna till familjemedlemmarna och andra släktingar, får det även anses utrett att han genom beteendet utsätter sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk att skadas. Han har därför ett behov av vård enligt 3 § LVU.

Kan behövlig vård ges på frivillig väg?

Enligt socialnämndens vårdplan har F.S. behov av en trygg och stabil hemmiljö vilket bedöms kunna tillgodoses genom en placering i familjehem. Enligt vårdplanen behöver F.S. därutöver stödinsatser kring sitt beteende och mående, och U.S. behöver stödinsatser i sin föräldraroll. Förvaltningsrätten delar socialnämndens bedömning att de föreslagna insatserna för närvarande framstår som nödvändiga för att tillgodose F.S. vårdbehov.

U.S. samtycker till vården i sin helhet. Förvaltningsrätten konstaterar att hon i och för sig inte har uppvisat någon djupare insikt i vårdbehovet då hon inte vidgår att det finns brister i omsorgen. Det framgår dock att hon genomgående har varit hjälpsökande och tidigare har förordat vård utanför det egna hemmet, samt att hon även är positivt inställd till insatser kring sitt föräldraskap. Sammantaget finner förvaltningsrätten att hennes samtycke till den behövliga vården framstår som fullständigt och tillförlitligt.

F.S. har anförat att han samtycker till att bo i familjehem, även vid en placering utanför hemorten. Det framstår dock enligt förvaltningsrättens

mening inte som att hans samtycke omfattar socialnämndens vårdplan i övrigt med återupptagen skolgång, att ta emot eventuellt nödvändiga insatser från sjukvård och att han ska bryta sin isolering. Det framgår därtill av utredningen i målet att han tidigare inte har samtyckt till den föreslagna vården utanför hemmet och han har tackat nej till nästan samtliga erbjudna stödinsatser. Vidare kan konstateras att han inte på något sätt vidgår att hans beteende skulle innebära någon risk för hans utveckling eller hälsa. Enligt förvaltningsrättens mening saknar han således insikt i sitt vårdbehov och hans samtycke framstår inte som fullständigt och tillförlitligt. Det kan därför antas att behövlig vård inte kan ges F.S. på frivillig väg med hans samtycke.

F.S. ska beredas vård med stöd av LVU

Förvaltningsrättens bedömningar ovan innebär att förutsättningarna för att bereda F.S. vård med stöd av 1, 2 och 3 §§ LVU är uppfyllda. Socialnämndens ansökan ska därmed bifallas. Med hänsyn till de uppgifter som framkommit om F.S. vårdbehov, ska beslutet om vård gälla omedelbart.

Ersättning till offentligt biträde

[text här utelämnad]

– Förvaltningsrätten beslutar att F.S. ska beredas vård enligt 1, 2 och 3 §§ LVU. Domen gäller omedelbart i denna del.

[Förvaltningsrättens beslut om ersättning till de offentliga biträdena har här utelämnats.]

Förvaltningsrätten beslutar med stöd av 43 kap. 5 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) att sekretess enligt 26 kap. 1 § samma lag ska vara tillämplig även i fortsättningen för uppgifter om enskilda personliga förhållanden som har lagts fram vid den muntliga förhandlingen inom stängda dörrar och som inte tagits in i denna dom.

Kammarrätten i Sundsvall (2023-02-23, Törnered, Lindvall och Palmqvist):

Även med beaktande av vad som anförts i kammarrätten instämmer kammarrätten i förvaltningsrättens bedömning att F.S. utsätter sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk att skadas genom sitt utagerande beteende mot närstående, sin avbrutna skolgång och sin självvalda isolering i hemmet. Dessa beteenden är sammantaget att se som ett socialt nedbrytande beteende som riskerar att leda till ett socialt utanförskap om ingen förändring kommer till stånd. Behövlig vård är utanför hemmet. Då F.S. och U.S. inte samtycker till sådan vård är förutsättningarna för vård enligt 1 och 3 §§ LVU uppfyllda.

Det står visserligen klart att U.S. inte har förmått F.S. att återuppta sin skolgång och att hon tidvis även har agerat på ett sätt som inte har varit ägnat att förbättra deras relation och möjlighet att kommunicera med varandra på ett lösningsorienterat och respektfullt sätt. Utredningen visar att hon under en längre tid har haft svårt att möta F.S. behov av vägledning och gränssättning och att detta sannolikt har bidragit till att F.S. har ett vårdbehov utifrån sitt eget beteende. F.S. är dock nu 15 år och

kammarrätten anser att den påtagliga risken för hans hälsa och utveckling i allt väsentligt har sin grund i hans eget beteende. Den omständigheten att U.S. inte kan hantera detta beteende utgör inte i sig det som riskerar sonens hälsa och utveckling. Överklagandet ska därmed delvis bifallas på så sätt att F.S. ska beredas vård endast med stöd av 1 och 3 §§ LVU.

– Kammarrätten ändrar förvaltningsrättens dom och avslår ansökan om att F.S. ska beredas vård med stöd av 2 § LVU.

Kammarrätten avslår överklagandet i övrigt.

[Kammarrättens beslut om ersättning till de offentliga biträdena har här utelämnats.]

Kammarrätten fastställer förvaltningsrättens beslut om sekretess och bestämmer att sekretessbestämmelsen i 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen ska fortsätta att vara tillämplig för de uppgifter om enskilda personliga förhållanden som lagts fram vid kammarrättens muntliga förhandling inom stängda dörrar och som inte tagits in i denna dom.